

Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo
ministerija

Pagrindiniai klausimai:

■ Kokio dydžio klasių komplektai sudaryti šalies bendrojo lavinimo mokyklose šiais mokslo metais?

■ Kaip kito mokinių skaičius klasių kompleksuose pastaraisiais metais?

■ Koks bendrojo lavinimo klasių dydis kitose Europos valstybėse?

■ Ar reglamentuojamas mokinių skaičius klasėse Europos šalyse?

■ Koks ryšys tarp klasės dydžio ir mokinių mokymosi pasiekimų?

DIDELĖS AR MAŽOS KLASĖS?

Optimalus mokinių skaičius klasėje – aktuali švietimo politikos tema daugelyje pasaulio šalių. Klasių dydžio klausimas keliamas svarstant, kaip tinkamai panaudoti lėšas ir kartu sudaryti palankiausias sąlygas siekiant geresnių mokymosi rezultatų.

Kokio dydžio klasėse mokosi Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniai? Kaip klasių dydis kito vykstant kitiems pastarojo meto pokyčiams (mokinių skaičiaus mažėjimas, mokyklų tinklo pertvarka, dėl sunkmečio padidėjusi lėšų stoka, klasių komplektų dydžio reglamentavimo pasikeitimas ir kt.)?

Šiame leidinyje išsamiai aptariamas bendrojo lavinimo mokyklų klasių dydis; padėtis Lietuvoje lyginama su kitomis Europos šalimis; remiantis tyrimų duomenimis, parodomas klasės dydžio ryšys su mokinių pasiekimais.

Pagrindinės išvados:

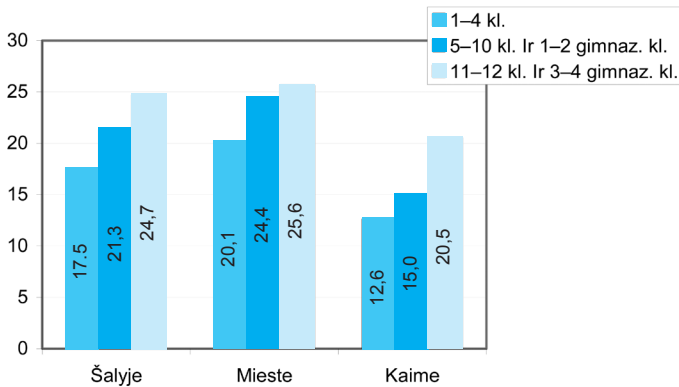
- 2009–2010 m. m. vidutinis mokinių skaičius klasių kompleksuose pradinio ugdymo lygmenyje yra 17,5, pagrindinio – 21,3, vidurinio – 24,7 mokinio. Lyginant kaimo ir miesto vietovių mokyklas, klasių komplektų dydžio skirtumas itin ryškus žemesniosiose klasėse. Klasių dydis priklauso ir nuo mokyklos tipo: gimnazijų klasės yra didesnės už kitų mokyklų.
- Pastaraisiais metais klasių dydis kito nežymiai. Nuo 2006–2007 m. m. iki 2009–2010 m. m. vidutinis pradinio ugdymo (1–4 kl.) ir vidurinio ugdymo (11–12 kl. bei 3–4 gimnazijos kl.) klasių komplektų dydis šiek tiek išaugo, o pagrindinio ugdymo (5–10 kl. ir 1–2 gimnazijos kl.) – sumažėjo.
- Lyginant su kitomis Europos šalimis, Lietuvoje bendrojo lavinimo klasės nėra didelės. 2007 m. pradinio ugdymo lygmenyje jos buvo mažiausios Europoje, pagrindinio – vidutinės. Iki šių mokslo metų pradinės klasės Lietuvoje padidėjo, tačiau vis dar yra mažesnės už ES valstybių vidurkį 2007 m.
- Klasės dydis reglamentuojamas daugelyje Europos šalių. Dažniau nustatomas ar rekomenduojamas didžiausias mokinių skaičius klasėje, rečiau – mažiausias. Daugelyje valstybių rekomenduojama, kaip skirstyti mokinius į klases atsižvelgiant į ugdymo turinio ypatumus, mokomuosius dalykus, mokyklų tipus, mokinių savybes.
- Tarptautiniai mokinių pasiekimų tyrimų duomenys rodo, kad aukštesni pasiekimai yra tų vaikų, kurie mokosi didesnėse klasėse, bet tokius rezultatus gali lemti ne pats klasės dydis, o tai, kur ir kaip sudaromos didelės klasės. Lietuvos mokinių pasiekimų tyrimų duomenys rodo, kad didelės klasės gerina žemo socialinio ekonominio statuso mokinių pasiekimus, bet mažina aukšto socialinio ekonominio statuso mokinių pasiekimus. Gausu ir tyrimų, atskleidžiančių teigiamą nedidelių klasių poveikį mokiniams ir mokytojams. Tačiau tai, kokį klasės dydį laikyti optimaliu, priklauso nuo įvairių veiksnių: mokytojo kompetencijos, mokojo dalyko, aprūpinimo mokymo priemonėmis ir mokinių savybių.

VIDUTINIS MOKINIŲ SKAIČIUS KLASIŲ KOMPLEKTUOSE IR JO KAITA¹

Klasių komplektų² dydis (vertinant pagal mokinių skaičių) priklauso nuo švietimo lygmens (mažiausi klasių komplektai

yra pradinio ugdymo lygmenyje, didžiausi – vidurinio) ir nuo to, kokioje vietovėje – miesto ar kaimo – yra mokykla.

Vidutinis mokinių skaičius klasių kompleksuose 2009–2010 m. m.*

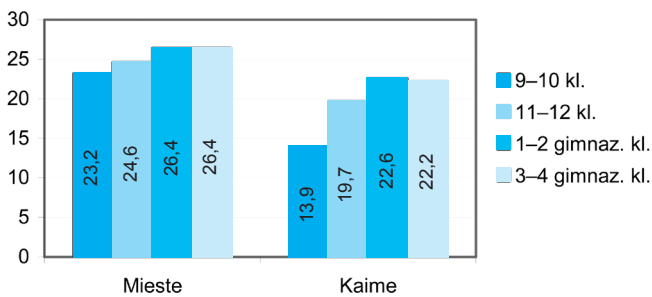

* Duomenys preliminarūs.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

2009–2010 m. m. vidutinis pradinio ugdymo (1–4) klasių komplektų dydis šalyje yra 17,5 mokinio, pagrindinio ugdymo (5–10 kl. ir 1–2 gimnazijos kl.) – 21,3 mokinio, vidurinio ugdymo (11–12 kl. ir 3–4 gimnazijos kl.) – 24,7 mokinio. Lyginant miesto ir kaimo vietovių mokyklas, labiausiai skiriasi pradinio ir pagrindinio ugdymo klasių komplektų dydis (tų pačių klasių komplektai kaime daugiau kaip trečdaliu mažesni nei mieste), o vidurinio ugdymo klasių komplektų dydžio skirtumas kur kas mažesnis.

Vidutinis mokinių skaičius aukštesniųjų klasių kompleksuose miesto ir kaimo mokyklose 2009–2010 m. m.*

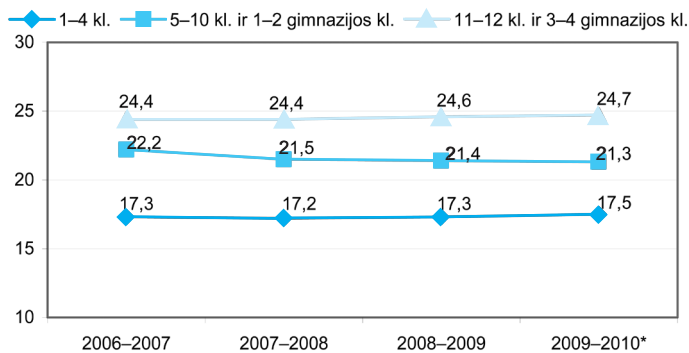

* Duomenys preliminarūs.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Lyginant vidutinį mokinių skaičių aukštesniosiose klasėse, matyti, kad 1–2 ir 3–4 gimnazijos klasėse mokosi daugiau mokinių nei 9–10 ir 11–12 klasėse. Kaimo mokyklose šis skirtumas ryškesnis nei miesto mokyklose.

Vidutinio mokinių skaičiaus klasių kompleksuose kaita

* Duomenys preliminarūs.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Pastaraisiais metais vidutinis mokinių skaičius klasių kompleksuose kito nežymiai. Nuo 2006–2007 m. m. iki 2009–2010 m. m. pradinio ir vidurinio ugdymo klasių komplektai truputį padidėjo (atitinkamai 0,2 ir 0,3 mokinio), o pagrindinio ugdymo – sumažėjo 0,9 mokinio.

¹ Analizuojami tik šių bendrojo lavinimo mokyklų tipų duomenys: mokyklų-darželių, pradinė, pagrindinė, vidurinė mokyklų, gimnazijų, menų gimnazijų ir konservatorių (į skaičiavimus neįtraukti duomenys apie jaunimo mokyklas, vaikų socializacijos centrus, sanatorines, specialiąsias, suaugusiųjų mokyklas).

² Klasės komplektas – vienas ar kelių klasių mokiniai, kurie mokosi kartu vienoje klasėje.

Vidutinis mokinių skaičius **pradinio ugdymo** klasių komplektuose 2009–2010 m. m. savivaldybėse svyruoja nuo 9,1 (Neringos sav.) iki 21,9 mokinio (Panevėžio m. sav.). Šalies vidurkis – 17,6 mokinio.

Per metus (nuo 2008–2009 m. m. iki 2009–2010 m. m.) pradinį klasių komplektai padidėjo daugelyje savivaldybių (padidėjo 41-oje, sumažėjo 17-oje, nepasikeitė 2-ose). 1–4 klasių komplektų didėjimo tendencija savivaldybėse ryškėjo jau ankstesniais metais: nuo 2006–2007 m. m. iki 2007–2008 m. m. šis rodiklis padidėjo 20-yje savivaldybių, o nuo 2007–2008 m. m. iki 2008–2009 m. m. – 33-ose savivaldybėse.

Didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Alytaus) savivaldybėse vidutinis mokinių skaičius pradinio ugdymo klasių komplektuose yra didžiausias (daugiau nei 20 mokinių), tačiau pastaraisiais metais mažėja.

Pagrindinio ugdymo klasių (5–10 kl. ir 1–2 gimnazijos kl.) komplektų dydis 2009–2010 m. m. savivaldybėse svyruoja nuo 13,4 (Neringos sav.) iki 26,7 mokinio (Šiaulių m. sav.), šalies vidurkis – 21,3 mokinio.

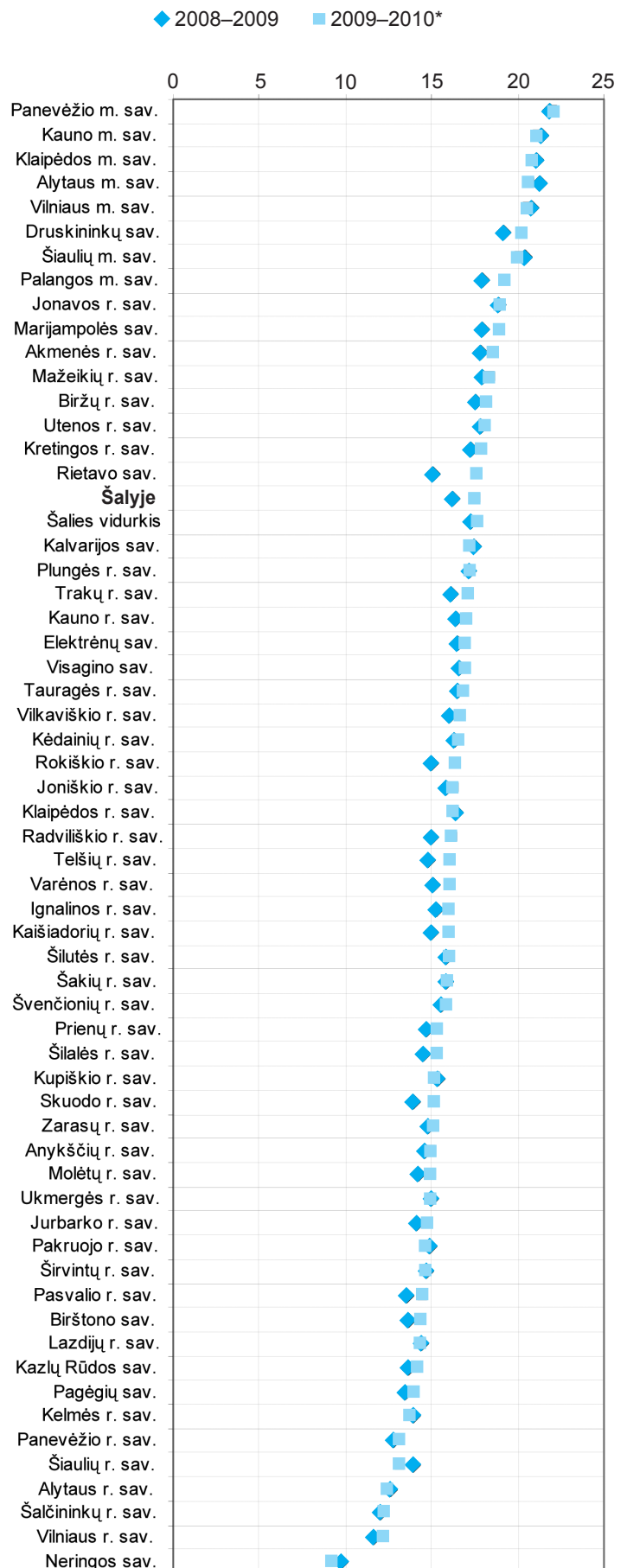
Priešingai nei pradinio ugdymo lygmenyje, vidutinis mokinių skaičius pagrindinio ugdymo klasių komplektuose didesnėje dalyje savivaldybių pastaraisiais metais mažėjo. Preliminariais duomenimis, nuo 2008–2009 m. m. iki 2009–2010 m. m. šis rodiklis sumažėjo 30-yje savivaldybių, padidėjo 13-oje, kitose nepasikeitė. Vis dėlto daugelyje savivaldybių šio rodiklio pokyčiai yra neįreikšmingi.

Vidutinis **vidurinio ugdymo** klasių (11–12 kl. ir 3–4 gimnazijos kl.) komplektų dydis savivaldybėse šiais mokslo metais svyruoja nuo 19,0 (Vilniaus r. sav.) iki 29,7 mokinio (Jonavos r. sav.) (neskaitant pagal šį rodiklį išsiskiriančios Neringos savivaldybės). Šalies vidurkis – 24,7 mokinio.

Vidurinio ugdymo lygmenyje klasių komplektų dydžio pokyčiai savivaldybėse ryškesni nei pagrindinio ugdymo lygmenyje. Pastaraisiais metais didesnėje dalyje savivaldybių vidurinių klasių komplektai didėjo.

Preliminariais duomenimis, nuo 2008–2009 m. m. iki 2009–2010 m. m. vidutinis mokinių skaičius 11–12 klasių ir 3–4 gimnazijos klasių komplektuose padidėjo 31-oje savivaldybėje, 26-iose sumažėjo, kitose nepasikeitė. Per ankstesnius metus (nuo 2007–2008 m. m. iki 2008–2009 m. m.) vidutinis mokinių skaičius aukštesniosiose klasėse buvo padidėjęs daugelyje savivaldybių.

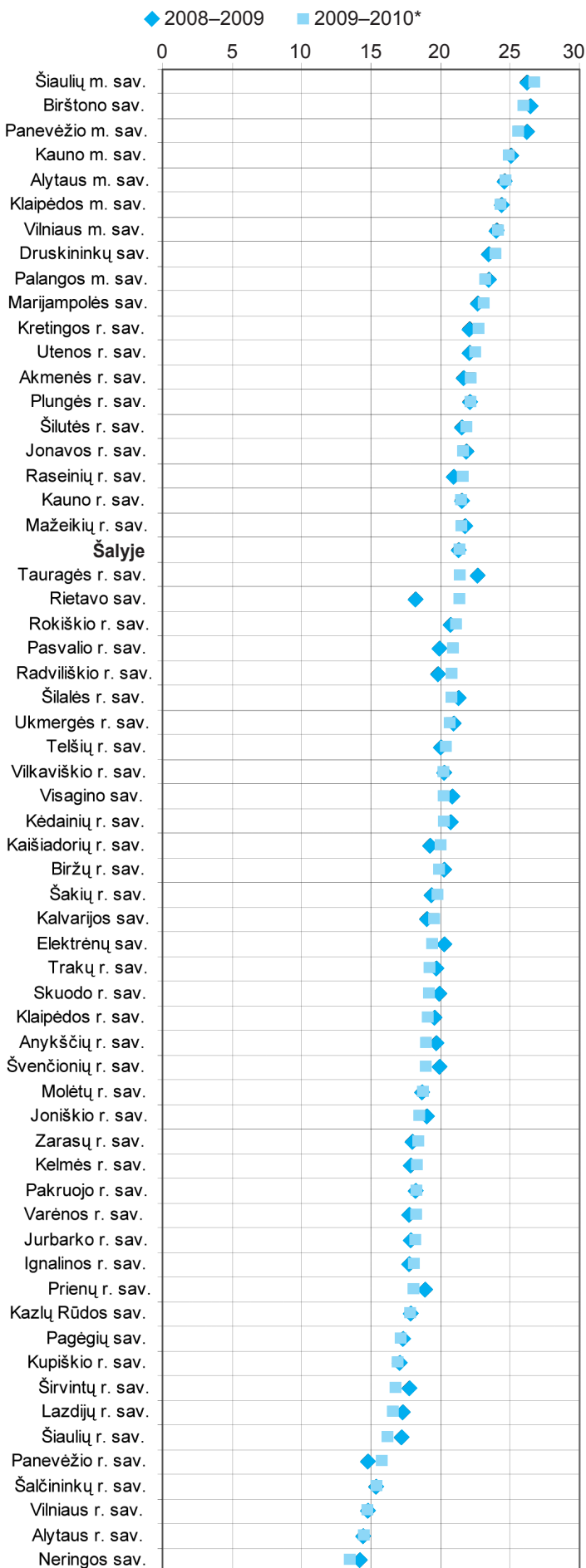
Vidutinis 1–4 klasių komplektų dydis savivaldybėse

* Duomenys preliminarūs.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

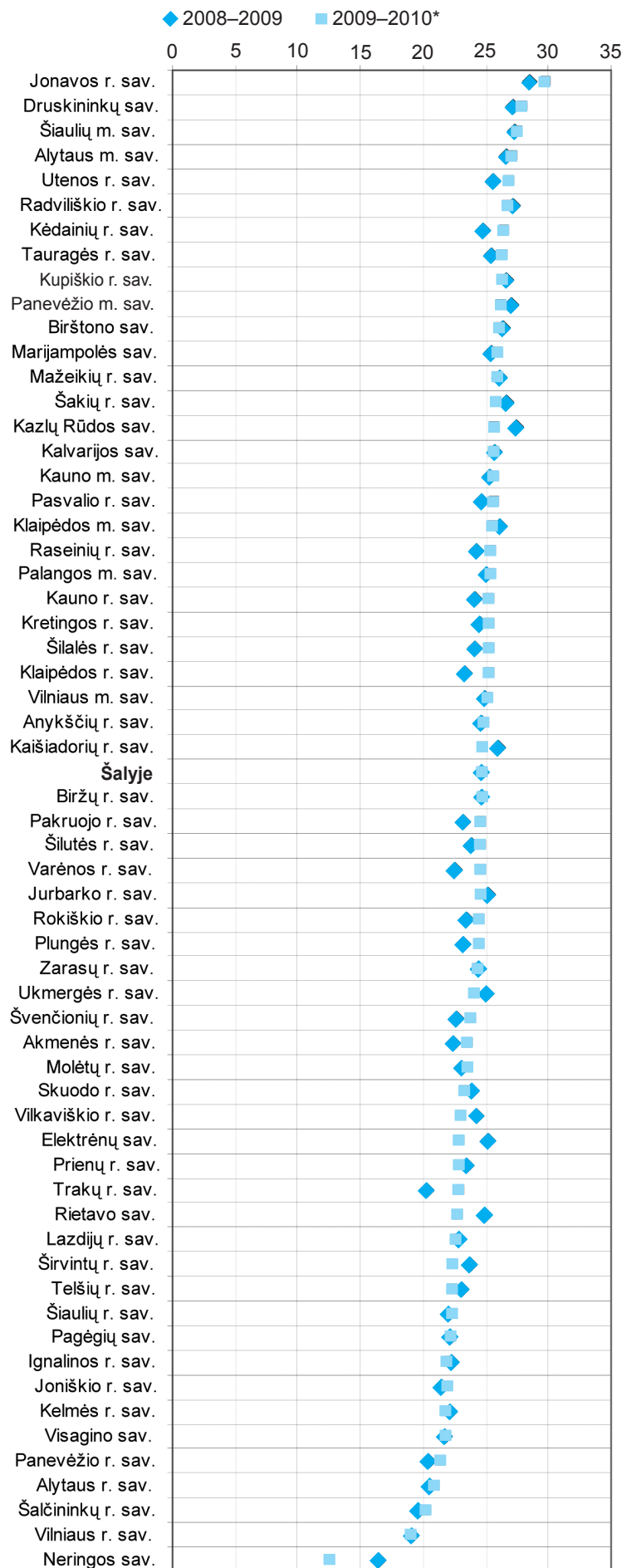
Vidutinis 5–10 klasių ir 1–2 gimnazijos klasių komplektų dydis savivaldybėse

* Duomenys preliminarūs.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Vidutinis 11–12 klasių ir 3–4 gimnazijos klasių komplektų dydis savivaldybėse

* Duomenys preliminarūs.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

KLASIŲ KOMPLEKTŲ DYDŽIO ĮVAIROVĖ 2009–2010 M. M.³

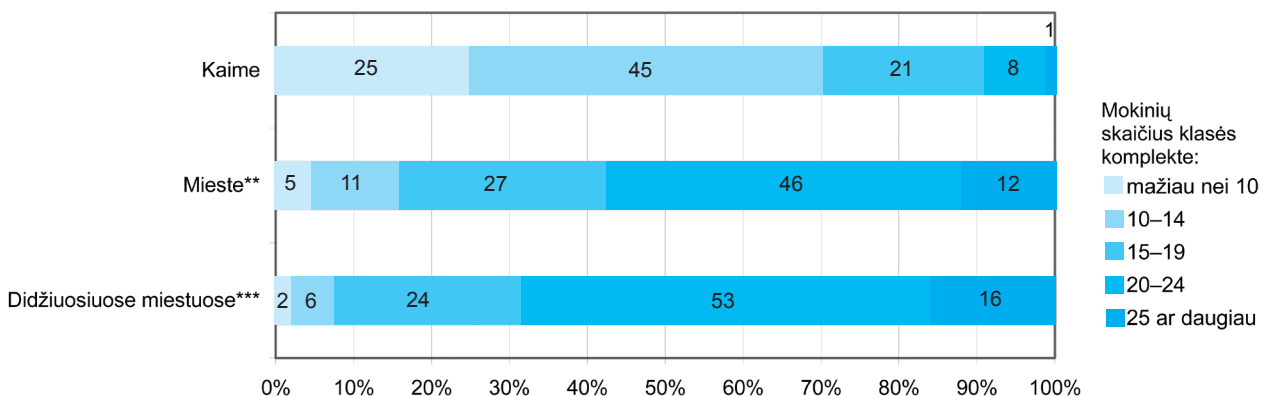
KLASIŲ KOMPLEKTŲ DYDIS PRADINIO UGDYMO LYGMENYJE

Kaimo vietovių mokyklose dviejuose trečdaliuose pradinio ugdymo klasių komplektų mokosi mažiau nei po 15 mokinių: beveik pusėje klasių komplektų yra po 10–14 mokinių, dar ketvirtadalyje – mažiau nei po 10 mokinių.

Miesto mokyklose daugiausiai (apie pusę) yra pradinio ugdymo klasių komplektų, kuriuose mokosi po 20–24 mokinius, apie ketvirtadalį sudaro klasių komplektai, kuriuose yra po 15–19 mokinių.

Miesto vietovėse daugiau nei dešimtadalyje 1–4 klasių komplektų mokosi po 25 ar daugiau mokinių, t. y. daugiau nei leidžiamas didžiausias mokinių skaičius pradinėse klasėse (24 mokiniai, bet gali būti taikomos išimtys⁴). Didžiuosiuose miestuose (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Alytuje) tokie klasių komplektai sudaro net 16 proc. (preliminariais duomenimis, didžiuosiuose miestuose jų yra 375, iš viso šalyje – 623).

1–4 klasių komplektų pasiskirstymas pagal dydį (mokinių skaičių) 2009–2010 m. m. pradžioje*

* Duomenys preliminarūs.

** Be didžiųjų miestų.

*** Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Alytuje.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

KLASIŲ KOMPLEKTŲ DYDIS PAGRINDINIO UGDYMO LYGMENYJE

Kaimo mokyklose 5–8 klasių ir 9–10 klasių komplektai pagal dydį pasiskirstę panašiai. Daugiausiai (beveik du trečdaliai) yra klasių komplektų, kuriuose mokosi nuo 10 iki 19 mokinių. Apie penktadalį sudaro klasių komplektai, kuriuose mokinių mažiau nei 10. Gimnazijos klasių kaimo mokyklose yra nedaug (1–2 gimnazijos klasių komplektų yra 157), tačiau jos kur kas didesnės: trijuose ketvirtadaliuose 1–2 gimnazijos klasių komplektų mokosi po 20 ar daugiau mokinių – panašiai kaip miestų mokyklų klasėse, kuriose mokoma pagal pagrindinio ugdymo programą.

Miesto mokyklose daugumoje (daugiau nei 80 proc.) pagrindinio ugdymo (5–10 kl. ir 1–2 gimnazijos kl.) klasių komplek-

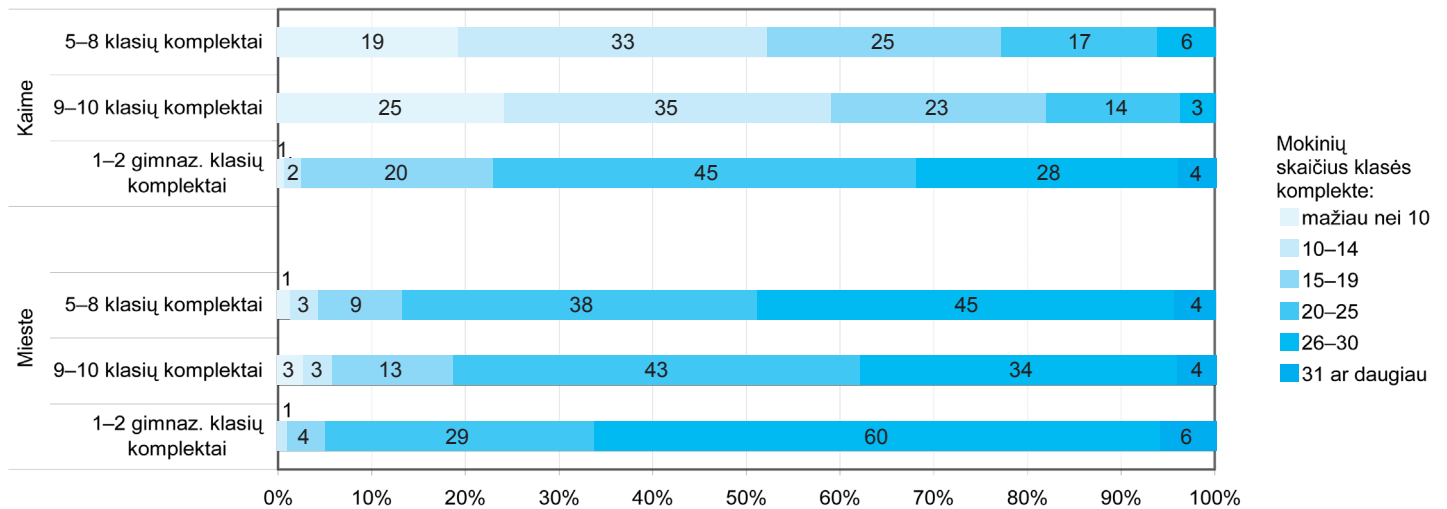
tų mokosi po 20 ar daugiau mokinių. Daug mokinių dažniau būna gimnazijos klasėse: po 26 ar daugiau mokinių mokosi trečdalyje 9–10 klasių ir dviejuose trečdaliuose 1–2 gimnazijos klasių komplektų. Tokio dydžio 5–8 klasių komplektų yra beveik pusė.

Tiek kaimo, tiek miesto mokyklose pagrindinio ugdymo lygmenyje mažesnis mokinių skaičius dažniau būna 9–10 klasių kompleksuose.

³ Analizuojami tik šių bendrojo lavinimo mokyklų tipų duomenys: mokyklų-darželių, pradinė, pagrindinė, vidurinė mokyklų, gimnazijų, menų gimnazijų ir konservatorių (į skaičiavimus neįtraukti duomenys apie jaunimo mokyklas, vaikų socializacijos centrus, sanatorines, specialiąsias, suaugusiųjų mokyklas).

⁴ Mokyklų steigimo kriterijuose nurodyta, kad mokant pagal pradinio ugdymo programą klasėje turi būti ne daugiau kaip 24 mokiniai; maksimalus mokinių skaičius prasidėjus mokslo metams išimties tvarka gali būti didinamas ne daugiau kaip 2 mokiniais (žr. LRV 200-06-14 nutarimą Nr. 746 „Dėl bendrojo lavinimo, specialiojo ugdymo, profesinio mokymo mokyklų, pagalbą mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančių įstaigų steigimo, reorganizavimo, likvidavimo ir pertvarkymo kriterijų sąrašo patvirtinimo“ ir jo pakeitimus).

Klasių kompleksų pasiskirstymas pagal dydį (mokinių skaičių) pagrindinio ugdymo lygmenyje 2009–2010 m. m. pradžioje*

* Duomenys preliminarūs.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Pagrindinio ugdymo lygmenyje yra nedidelė dalis klasių kompleksų, kuriuose mokosi 31 ar daugiau mokinių (didžiausias leistinas mokinių skaičius klasėse, kuriose mokoma pagal pagrindinio ugdymo programą – 30 mokinių; gali būti tai-

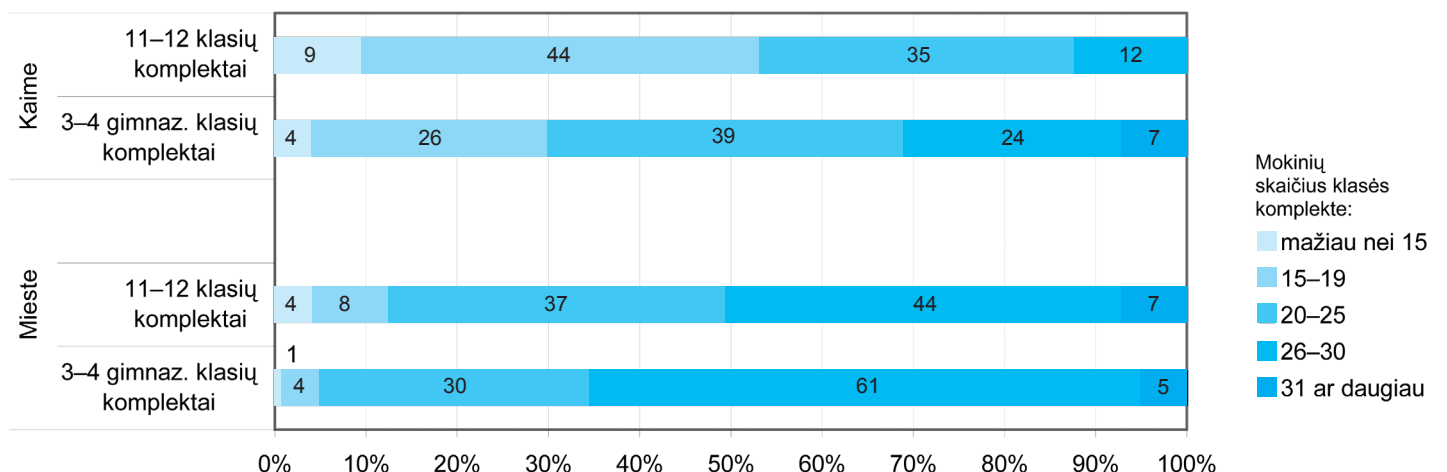
komos išimtys⁵). Preliminariais duomenimis, šalyje yra 326 tokie klasių kompleksai (iš jų 193 – 5–8 klasių kompleksai, 52 – 9–10 klasių, 81 – 1–2 gimnazijos klasių).

KLASIŲ KOMPLEKTŲ DYDIS VIDURINIO UGDYMO LYGMENYJE

Kaimo mokyklose daugumoje (apie 70 proc.) 11–12 klasių ir 3–4 gimnazijos klasių kompleksų mokosi po 15–25 mokinius, gana didelę dalį (apie trečdali) sudaro 3–4 gimnazijos klasių kompleksai, kuriuose yra po 26 ar daugiau mokinių. *Miesto* mokyklose vidurinio ugdymo klasių

komplektuose dažniausiai mokosi po 20–30 mokinių, mažesnės ar didesnės klasės sudaro nedidelę dalį (po kelis proc.). Kaip ir pagrindinio ugdymo lygmenyje, tiek kaimo, tiek miesto mokyklose daug mokinių dažniau būna gimnazijų klasėse.

Klasių kompleksų pasiskirstymas pagal dydį (mokinių skaičių) vidurinio ugdymo lygmenyje 2009–2010 m. m. pradžioje*

* Duomenys preliminarūs.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Vidurinio ugdymo lygmenyje taip pat yra klasių kompleksų, kuriuose mokosi daugiau nei po 30 mokinių (t. y. daugiau nei didžiausias leistinas mokinių skaičius klasėse, kuriose mo-

koma pagal vidurinio ugdymo programą; gali būti taikomos išimtys⁶). Preliminariais duomenimis, šalyje yra 151 tokio dydžio klasių kompleksas.

⁵ Žr. LRV 200-06-14 nutarimą Nr. 746 „Dėl bendrojo lavinimo, specialiojo ugdymo, profesinio mokymo mokyklų, pagalbos mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančių įstaigų steigimo, reorganizavimo, likvidavimo ir pertvarkymo kriterijų sąrašo patvirtinimo“ ir jo pakeitimus.

⁶ Žr. ten pat.

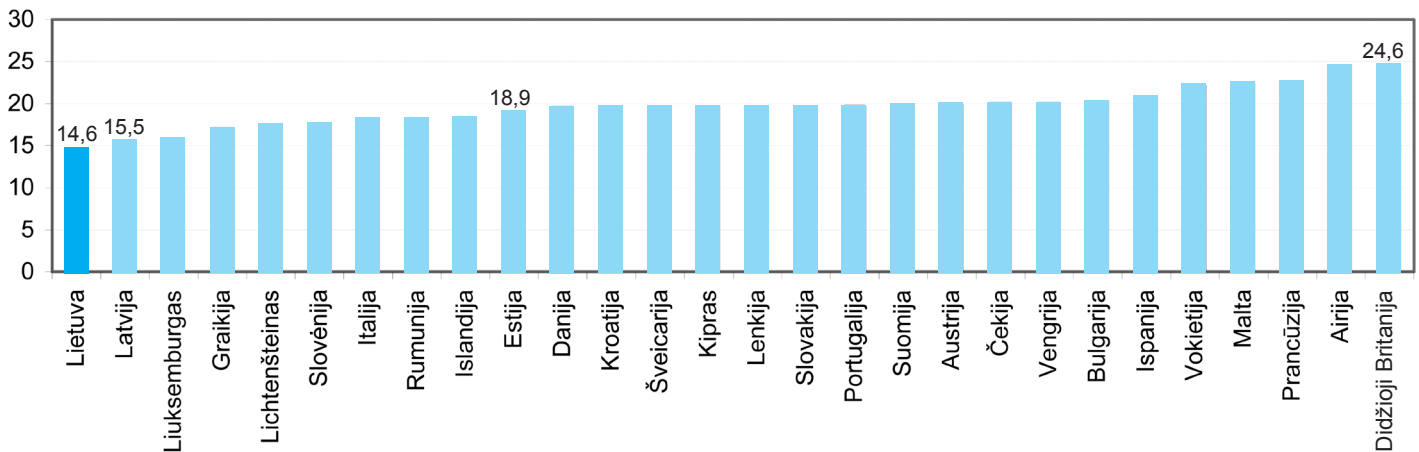
KLASIŲ DYDIS EUROPOS ŠALYSE

VIDUTINIS MOKINIŲ SKAIČIUS KLASĖJE⁷

2007 m. *Eurostat* duomenimis, vidutinis pradinio ugdymo klasių dydis (mokinių skaičius klasėje) Europos valstybėse svyruoja nuo 14,6 iki 24,6 mokinio, vidurkis yra apie 19–20 mokinių. Lietuvoje vidutinis mokinių skaičius

pradinėse klasėse (14,6) yra mažiausias Europoje. Šis rodiklis nežymiai aukštesnis Latvijoje (15,5) ir Liuksemburge (15,8), aukščiausias – Airijoje (24,5) ir Didžiojoje Britanijoje (24,6).

Vidutinis pradinio ugdymo lygmens (ISCED 1) klasių dydis 2007 m.

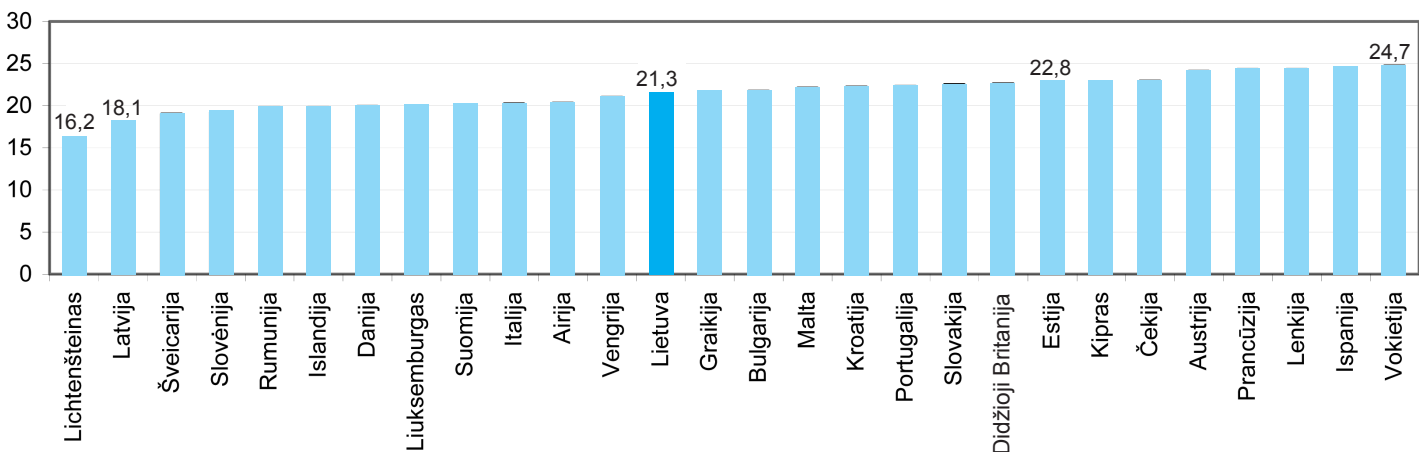

Duomenų šaltinis: *Eurostat*

Vidutinis mokinių skaičius klasėse *pagrindinio ugdymo* lygmenyje Europos valstybėse svyruoja nuo 16,2 iki 24,7. Lietuvoje, lyginant su kitomis valstybėmis, pagrindinio ugdymo klasės yra vidutinio dydžio (21,3 mokinio).

Vidutinis mokinių skaičius pagrindinio ugdymo klasėse mažiausias Lichtenšteine (16,2) ir Latvijoje (18,1), o didžiausias Austrijoje (24,1), Prancūzijoje (24,3), Lenkijoje (24,3), Ispanijoje (24,5) ir Vokietijoje (24,7).

Vidutinis pagrindinio ugdymo lygmens (ISCED 2) klasių dydis 2007 m.

Duomenų šaltinis: *Eurostat*

Lyginant klasių dydžius Lietuvoje ir kaimyninėse Latvijoje ir Estijoje matyti, kad Latvijoje pradinio ugdymo lygmenyje klasės yra panašios kaip ir Lietuvoje, pagrindinio – mažesnės (abiejuose lygmenyse vienos mažiausių Europoje), o Estijoje ir pradinio, ir pagrindinio ugdymo klasės didesnės nei Lietuvoje (Europoje jos priskirtinos atitinkamai vidutinėms ar didesnėms).

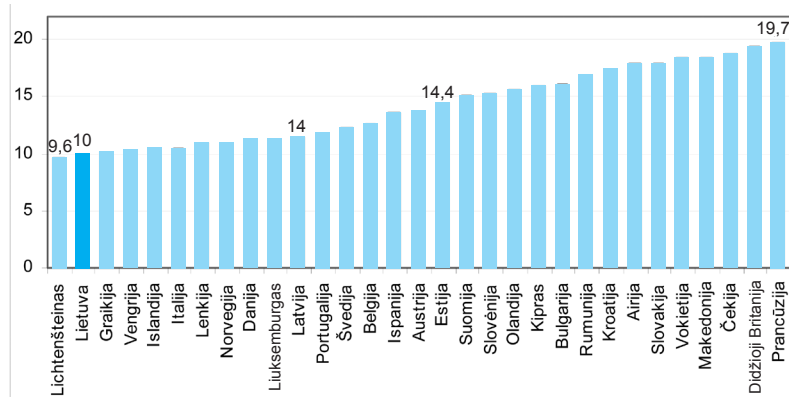
Nuo 2007 m. iki 2009 m. vidutinis pradinio ugdymo klasių dydis Lietuvoje truputį padidėjo, pagrindinio ugdymo – sumažėjo. ŠVIS duomenimis, 2009–2010 m. m. pradžioje vidutinis mokinių skaičius *klasėje* pradinio ugdymo lygmenyje – 14,8 mokinio, pagrindinio – 19,6, vidurinio – 24,7 (kaip minėta, šios reikšmės mažesnės nei skaičiuojant *klasių komplektų* dydį).

⁷ Čia naudojamas vidutinio mokinių skaičiaus klasėse (ne klasių komplektuose, kaip ankstesnėse teksto dalyse) rodiklis. Jo reikšmė truputį mažesnė nei vidutinio mokinių skaičiaus klasės komplekte.

MOKINIŲ IR MOKYTOJŲ SKAIČIAUS SANTYKIS

Pagal šį su klasių dydžiu susijusį rodiklį Lietuva yra tarp tų Europos šalių, kuriose vienam mokytojui vidutiniškai tenka mažiausias mokinių skaičius.

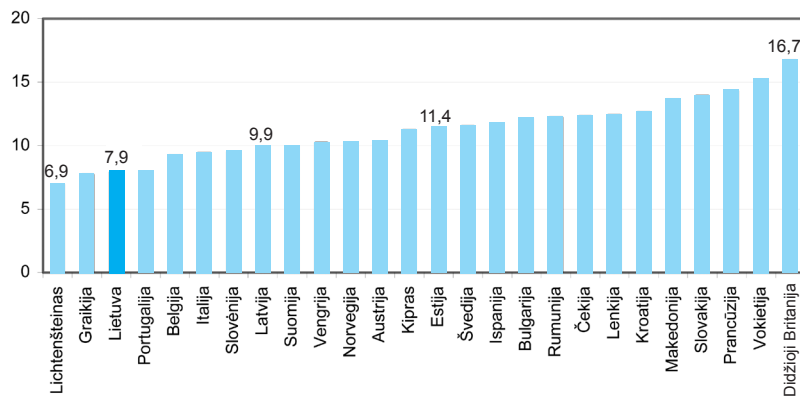
Mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis pradinio ugdymo lygmenyje (ISCED 1) 2007 m.

2007 m. *Eurostat* duomenimis, Lietuvoje pradinio ugdymo lygmenyje vienam mokytojui vidutiniškai tenka 10 mokinių.

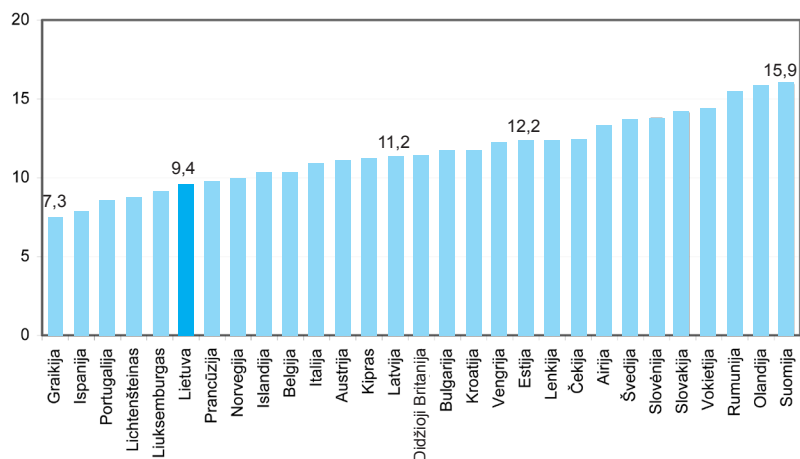
Kitose Europos valstybėse vidutinis mokinių, tenkančių vienam mokytojui, skaičius svyruoja nuo 9,6 iki 19,7. Mažiausias mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis yra Lichtenšteine (9,6), o didžiausias – Didžiojoje Britanijoje (19,4) ir Prancūzijoje (19,7).

Mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis pagrindinio ugdymo lygmenyje (ISCED 2) 2007 m.

Europos šalyse pagrindinio ugdymo lygmenyje mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis yra kiek mažesnis nei pradinio ugdymo lygmenyje ir svyruoja nuo 6,9 iki 16,7. Mažiausiai mokinių vienam mokytojui tenka Lichtenšteine (6,9), Graikijoje (7,7), Lietuvoje (7,9) ir Portugalijoje (7,9), o daugiausiai – Prancūzijoje (14,3), Vokietijoje (15,2) ir Didžiojoje Britanijoje (16,7).

Mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis vidurinio ugdymo lygmenyje (ISCED 3) 2007 m.

Vidurinio ugdymo lygmenyje (panašiai kaip ir pagrindinio) mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis svyruoja nuo 7,3 iki 15,9. Lietuvoje vienam mokytojui tenka 9,4 mokinio. Mažiausia šio rodiklio reikšmė yra Graikijoje (7,3), Ispanijoje (7,7), Portugalijoje (8,4), didžiausia – Rumunijoje (15,3), Olandijoje (15,7) ir Suomijoje (15,9).

KLASIŲ DYDŽIO REGLAMENTAVIMAS EUROPOS VALSTYBĖSE

Pradinio ugdymo klasių dydis reglamentuojamas įvairiai: vienose šalyse nustatomas tik didžiausias galimas mokinių skaičius klasėje, kitose – ir mažiausias, kai kuriose šalyse tokių rekomendacijų ar reikalavimų nėra nustatyta. 2006–2007 m. m. duomenimis, mažiausias reglamentuose nurodomas mokinių skaičius klasėje svyruoja nuo 8 (Latvijoje) iki 18 (Liuksemburge), didžiausias – nuo 22 (Bulgarijoje) iki 34 (Slovakijoje) mokinių. Lietuvoje nustatytas maksimalus mokinių skaičius pradinėse klasėse (24 mokiniai) yra vienas iš mažesnių Europoje.

Pradinio ugdymo lygmenyje šalys, nereglamentuojančios maksimalaus klasės dydžio, paprastai nenustato ir didžiausio mokinių skaičiaus vienam mokytojui. Šiose šalyse vietos valdžia ar mokykla nusprendžia, kaip skirstyti mokinius į klases.

14 valstybių, be nustatyto klasės dydžio, turi ir specifinių rekomendacijų. Pavyzdžiui, Čekijoje, esant tam tikroms aplinkybėms, klasėse gali būti ir daugiau nei 30 mokinių. Vokietijoje nurodyti minimalus ir maksimalus klasės dydžiai yra šalies žemių vidurkis. Airijoje, nors klasių dydis oficialiai nereglamentuojamas, Švietimo ir mokslo departamentas reikalauja iš mokyklų sudaryti kuo mažesnes klases ir reko-

menduoja, kad vidutiniškai jose būtų 28 mokiniai. Prancūzijoje nustatytas vidutinis klasės dydis – 23 mokiniai. Latvijoje klasės dydis priklauso nuo vietovės, kurioje yra mokykla: kaimo vietovėse mažiausias mokinių skaičius svyruoja nuo 8 iki 15, mieste jis yra 15. Didžiojoje Britanijoje maksimalus klasės dydis (30 mokinių) nustatytas tik kai kurioms klasėms: Anglijoje ir Velse – 5–7 klasėms, o Šiaurės Airijoje – 4–8 klasėms.

Pagrindinio ir vidurinio ugdymo klasių dydis reglamentuojamas didesnėje dalyje Europos valstybių. Dažniau reglamentuojamas didžiausias mokinių skaičius. Vyraujantis didžiausias mokinių skaičius pagrindinio ir vidurinio ugdymo klasėse yra 30. Mažiausias mokinių skaičius klasėje reglamentuojamas rečiau. Dalis valstybių (tarp jų ir aukšto pragyvenimo lygio, tokios kaip Suomija, Švedija, Norvegija, Belgija, Islandija, Didžioji Britanija ir kitos) klasių dydžio nereglamentuoja. Mokiniai skirstomi pagal mokymosi dalykus, pasirinktas kryptis ar ugdymo tipus.

Daugumoje valstybių, neatsižvelgiant į tai, ar klasių dydžio ribos nustatytos, ar ne, yra parengtos specifinės rekomendacijos tam tikroms aplinkybėms, ugdymo turinio ypatumams, atskirų dalykų mokymui ar mokyklų tipui.

Rekomenduojamas ar nustatytas pradinio ugdymo klasių dydis (mokinių skaičius klasėje)* Europos valstybėse 2006–2007 m. m.

Valstybė	Pradinis ugdymas		Pagrindinis ugdymas		Vidurinis ugdymas		Valstybė	Pradinis ugdymas		Pagrindinis ugdymas		Vidurinis ugdymas	
	Min	Max	Min	Max	Min	Max		Min	Max	Min	Max	Min	Max
Belgija	x	x	x	x	x	x	Malta	x	30	25	30	10	40
Bulgarija	16	22	x	x	x	x	Olandija	x	x	x	x	x	x
Čekija	10	30	x	30	x	30	Austrija	10	30	x	30	x	30
Danija	x	28	x	x	x	x	Lenkija	x	x	x	x	x	x
Vokietija	17	29	x	x	x	x	Portugalija	x	24	24	28	24	28
Estija	x	24	x	36	x	x	Rumunija	10	25	10	30	15	30
Airija	x	x	x	x	x	x	Slovėnija	x	28	x	x	x	x
Graikija	15	25	x	30	x	30	Slovakija	15	34	17	34	x	x
Ispanija	x	25	x	30	x	35	Suomija	x	x	x	x	x	x
Prancūzija	x	x	x	x	x	x	Švedija	x	x	x	x	x	x
Italija	10	25	25	28	20	28	Didžioji Britanija	x	x	x	x	x	x
Kipras	x	25	x	30	x	30	Škotija	x	33	x	x	x	x
Latvija	8	30	x	30	x	30	Islandija	x	x	x	x	x	25
Lietuva	x	24	x	30	x	30	Lichtenšteinas	12	24	12	24	x	x
Liuksemburgas	18	28	x	x	x	x	Norvegija	x	x	x	x	x	x
Vengrija	x	26	x	x	x	x	Turkija	x	x	x	x	x	x

* Neįskaitant specialių rekomendacijų klasėms, kuriose yra specialiųjų poreikių mokinių.
x – nėra nustatyta ar rekomenduota.

KLASĖS DYDŽIO ĮTAKA MOKINIŲ PASIEKIMAMS

Tėvai ir mokytojai įsitikinę, kad mokymas(is) yra efektyvesnis, o mokymosi pasiekimai aukštesni tose klasėse, kuriose mokosi mažiau vaikų (Achilles, 1997; Costello, 1992; Johnston, 1989). Didesnėse klasėse, jų teigimu, daugiau šurmu-

lio, mokytojui sunkiau valdyti dėmesį ir kokybiškai išdėstyti medžiagą.

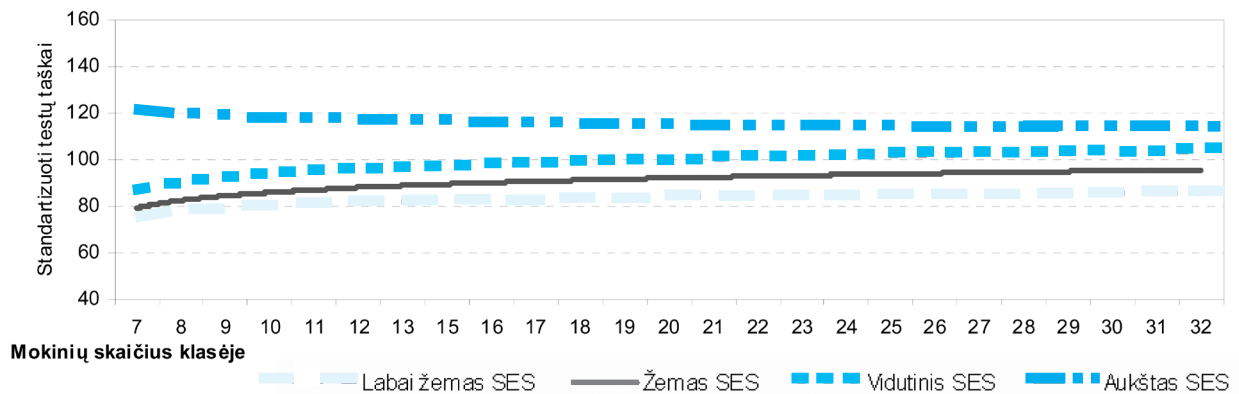
Ką rodo tyrimų rezultatai?

NACIONALINIAI MOKINIŲ PASIEKIMŲ TYRIMAI

Nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų⁸, atliktų 2005 m., duomenų analizė nepatvirtino teiginio, kad mažesnis mokinių skaičius klasėje leidžia tikėtis geresnių mokymosi pasiekimų. Atlikta analizė parodė, kad mokinių, kurių socialinis ekonominis statusas žemas, pasiekimai statistiškai kiek aukštesni didesnėse klasėse. Pastarasis dėsniumas ne-

priklauso nei nuo vietovės, kurioje yra mokykla, urbanizacijos lygmens, nei nuo mokyklos tipo. Sumažinus maksimalų mokinių skaičių klasėse, galima prognozuoti mokymosi pasiekimų pagerėjimą tik tų mokinių, kurių socialinis ekonominis statusas yra aukščiausias (Gudynas, Uginčienė, 2006).

8-os klasės mokinių, kurių socialinis ekonominis statusas skirtingas, apibendrinto mokymosi pasiekimų rodiklio vidurkių priklausomybė nuo klasės dydžio (2005 m.)

Duomenų šaltinis: Gudynas P., Uginčienė E. UNESCO „Švietimo visiems“ ugdymo kokybės gerinimo politikos aktualumas Lietuvoje // Acta paedagogica vilnensia, 2006, t. 16, p. 127–136

TARPTAUTINIAI MOKINIŲ PASIEKIMŲ TYRIMAI

Tarptautinių mokinių pasiekimų tyrimų išvados apie klasės dydžio įtaką mokymosi pasiekimams yra nevienareikšmės. Dauguma tyrimų, atliktų besivystančiose šalyse, parodė, kad mokinių pasiekimai nuo vaikų skaičiaus klasėje priklauso nežymiai (Haddad, 1978, cit. pagal McGinn, Borden, 2006). TIMSS, PIRLS, PISA tyrimų duomenimis, daugelyje šalių (tarp jų ir Lietuvoje) visų mokomųjų dalykų⁹ aukštes-

nus pasiekimus pademonstravo tie mokiniai¹⁰, kurie mokėsi didesnėse klasėse. Vis dėlto tyrėjai daro prielaidą, kad tokius rezultatus greičiausiai lemia ne mokinių skaičius klasėje, bet tai, kas „slepiasi“ už klasės dydžio (miesto ar kaimo mokykla, populiarumas ar nelabai, mokytojo kompetencija: kompetentingų mokytojų klasės dažniausiai perpildytos, ir t. t.) (Dudaitė, 2008; Eljio, 2007).

⁸ Nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų 2005 m. imtį sudarė 3 581 4-os klasės mokinys iš 183 mokyklų ir 3 476 8-os klasės mokiniai iš 149 mokyklų.

⁹ Tirti šie mokomieji dalykai ir gebėjimai: TIMSS 2007 – matematika, gamtos mokslai; PISA 2006 – gamtos mokslai; PIRLS 2006 – skaitymo gebėjimai.

¹⁰ Tirti TIMSS 2007 – 4, 8 klasių; PISA 2006 – penkiolikmečiai; PIRLS 2006 – 4 klasių mokiniai.

PIRLS ir TIMSS tyrimų rezultatai: aukštesni pasiekimai tų mokinių, kurie mokosi didesnėse klasėse

Pavyzdžiui, 2007 m. atlikto Tarptautinio matematikos ir gamtos mokslų (TIMSS) tyrimo duomenimis, ketvirtose didesnėse (20–32 mokinių) klasėse matematikos ir gamtos mokslų rezultatų vidurkis buvo atitinkamai 541 ir 522 taškai, tuo tarpu mažesnių (1–19 mokinių) – 511 ir 502 taškai, t. y. 30 ir 20 taškų žemesni nei didesnių klasių. Aštuntų klasių matematikos ir gamtos mokslų pasiekimų tyrimo rezultatų vidurkis didesnėse klasėse (25–40 mokinių) buvo atitinkamai 520 ir 531 taškas, mažesnėse (1–24 mokiniai) – 480 ir 496 taškai, t. y. 40 ir 35 taškais žemesni

nei didesnių klasių. Tarptautinio skaitymo gebėjimų tyrimo (PIRLS), atlikto 2001 ir 2006 metais, duomenys parodė, kad geresnius vidutinius skaitymo rezultatus demonstravo didesnėse klasėse besimokantys ketvirtos klasės mokiniai. Vaikų, besimokančių 1–20 mokinių turinčiose klasėse, rezultatų vidurkis 2006 m. buvo beveik 20 skalės taškų žemesnis nei tų, kurie mokėsi 21–30 mokinių turinčiose klasėse.

Šaltinis: TIMSS ir PISA tyrimų ataskaitos

Daugelio tarptautinių tyrimų, skirtų mokinių skaičiaus klasėje įtakai mokymosi pasiekimams nagrinėti, duomenys rodo, kad gerai suplanuotos ir įgyvendintos mokinių skaičiaus klasėse, ypač pradinėse, mažinimo programos turi teigiamą poveikį mokinių pasiekimams (Nelson, Drake, 1997; Hargreaves, Galton, Pell, 1997 ir kt.). Weinstein (1979) atlikti tyrimai JAV parodė, kad didelis mokinių skaičius klasėje neigiamai veikia sudėtingesnių uždavinių sprendimo rezultatus (cit. pagal McGinn, Borden, 2006). Be to, tyrimais nustatyta, kad mokinių skaičius klasėje turi įtakos mokinių interesams, požiūriui į mokymąsi.

Teigiamas mažesnio mokinių skaičiaus klasėse poveikis**Mokiniam:**

Daugiau dėmesio skiriama mokiniui ir jo mokymuisi, t. y. dažnesnė mokytojo ir mokinio tarpusavio sąveika.
Daugiau galimybių individualizuoti mokymą, įvairinti mokymo strategijas.
Daugiau laiko skiriama sudėtingai mokymo medžiagai, sudėtingoms užduotims nagrinėti.
Daugiau galimybių mokiniui aktyviai dalyvauti ugdymo procese.
Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, kilusių iš socialinės rizikos šeimų, mokymosi pasiekimai yra aukštesni nei didelėse klasėse.
Mokiniai rečiau jaučiasi apatiški ir nusivylę.
Formuojasi pozityvesnis mokinių požiūris į mokymąsi.
Geresnis pamokų lankomumas.

Mokytojams:

Didesnis pasitenkinimas darbu.
Didesnis entuziazmas dirbti.
Mažiau skiriama laiko ne su ugdymu susijusioms veikloms atlikti, todėl geriau išnagrinėjama mokymo medžiaga, įvairesnės, kūrybingesnės mokymo ir vaikų mokymosi veiklos.
Lengviau valdoma klasė, pamokos vedamos sklandžiau.
Geriau įvertinami ir stebimi mokinių pasiekimai ir jų raida.

Pagal W. Price, E. Terry (2008), Finn, Pannozzo, Achilles (2003) ir kt. tyrimus (šie tyrimai apžvelgiami literatūros sąrašė nurodytuose šaltiniuose)

Taigi tarptautinių tyrimų duomenų ir jų analizių apžvalga leidžia teigti, kad vienomis aplinkybėmis mokinių skaičiaus klasėje ir mokymosi pasiekimų sąsaja nežymi, kitomis pastebimas didesnis klasės dydžio ir mokinių pasiekimų ryšys. Į klausimą, kokios klasės (mažesnės ar didesnės) geriau, vienareikšmio atsakymo nėra.

Viena vertus, jei mokinių klasėse daugiau, valstybės gali sutaupyti lėšų, geriau ugdomi kai kurie socialiniai vaikų gebėjimai (pavyzdžiui, tolerancija, gebėjimas užmegzti ryšius su kitokių interesų, kitokio socialinio sluoksnio žmonėmis). Kita vertus, mokymas didelėse klasėse labiau tiko praėjusiam amžiui. Mokytojas skaitydavo paskaitas vaikams, o šie klausydavo. Mokyklą baigusiam žmogui užteko mokėti atgaminti žinias ir gebėti atlikti nesudėtingas užduotis. Šiandien, pakitus reikalavimams asmens kompetencijai (reikalaujama ne tik žinių atgaminimo, bet ir kritinio, kūrybinio mąstymo, analitinių gebėjimų), toks mokymo būdas tapo nebetinkamas, todėl šalys vis dažniau orientuojasi į brangesnį individualizuotą mokymą, kuris sudaro realesnes sąlygas pasiekti šiandieniniam švietimui keliamus tikslus, – o jį įgyvendinti lengviau mažesnėse klasėse.

Pagal McGinn, Borden (2006), optimalus mokinių skaičius klasėje – diskutuotinas dalykas, priklausantis nuo daugelio veiksnių. Tai, ar vienam mokytojui tenkančių mokinių skaičius gali būti laikomas per dideliu, ar ne, priklauso nuo:

- 1) **mokytojo sugebėjimų**. Patyrę ir gerai pasirengę mokytojai gali sėkmingai dirbti ir didesnėse klasėse;
- 2) **dalyko**. Tiesioginis mokytojo dalyvavimas mokymo procese priklauso nuo dėstomo dalyko specifikos (pavyzdžiui, biologija ir kūno kultūra). Temos, kurias mokiniai gali išmokyti savarankiškai, gali būti sėkmingai pristatomos didesnėse klasėse;
- 3) **aprupinimo mokymo priemonėmis**. Kai pakanka vadovėlių ir kitų savarankiškam mokymuisi skirtų priemonių, galima sėkmingai dirbti didesnėse klasėse;
- 4) **mokinių ypatybių**. Kai mokiniai nori mokytis (pozityvi mokymosi motyvacija) ir yra sveiki, klasės gali būti didesnės.

LITERATŪRA

- Achilles C. M. Small classes, big possibilities // *School Administrator*, 1997, No. 54(9), p. 6–9, 12–13, 15.
- Class Size Reduction and Student Achievement. <http://www.dsea.org/PoliticalAction/ClassSize.aspx> .
- Costello P. A. The effectiveness of class size on reading achievement // ERIC Document Reproduction Service, 1992, No. ED 400 035.
- Gudynas P., Uginčienė E. UNESCO „Švietimo visiems“ ugdymo kokybės gerinimo politikos aktualumas Lietuvoje // *Acta paedagogica vilnensia*, 2006, t. 16, p. 127–136.
- Hargreaves L., Galton M., Pell A. The effects of major changes in class size on teacher-pupil interaction in elementary school classes in England: Does research merely conform the obvious? // ERIC Document Reproduction Service, 1997, No. ED 409 123.
- Johnston J. M. Teacher perceptions of changes in teaching when they have a small class or an aide // *Peabody Journal of Education*, 1989, No. 67(1), p. 106–22.
- McGinn N. F., Borden A. M. Klausimų formulavimas ir atsakymų kūrimas. Mokslo tiriamasis darbas ir švietimo politika besivystančiose šalyse. Vilnius: Homo liber, 2006.
- Nelson L., Drake F. D. Enhancing reflective practice through alternative assessment // *Journal of Research in Rural Education*, 1997, No. 13(1), p. 47–56.
- PIRLS 2006 International Report. TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College, 2007.
- Price W., Terry E. Jr. Can Small Class Sizes Help Retain Teachers to the Profession? 2008. <http://ijelp.expressacademic.org/article.php?id=201> .
- TIMSS 2007 tyrimo ataskaita. Matematikos ir gamtos mokslai, 4 klasė. Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras, 2008.
- TIMSS 2007 tyrimo ataskaita. Gamtos mokslai, 8 klasė. Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras, 2008.
- TIMSS 2007 tyrimo ataskaita. Matematika, 8 klasė. Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras, 2008.

ŠVIETIMO PROBLEMAS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių ir apskričių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami internete adresu http://www.smm.lt/svietimo_bukle/analizes.htm ir portale emokykla.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginio planavimo ir analizės skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt).

Analizę parengė Jolanta Jevsejevienė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus vyresnioji metodininkė.

Informaciją rinko: dr. Sandra Balevičienė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus vyriausioji metodininkė, Veronika Kožemiakina, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus vyresnioji metodininkė, Laima Paurienė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus vyriausioji metodininkė, dr. Rima Zablackė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus vyriausioji metodininkė.

DIDELĖS AR MAŽOS KLASĖS?

Redaktorė *Mimoza Kligienė*
Maketavo *Valdas Daraškevičius*

2009-12-08. Tir. 500 egz.
Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius
Spausdino UAB „Sapnų sala“, S. Moniuškos g. 21, LT-08113 Vilnius

ISSN 1822-4156